

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnicijemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za polleta 1 gld. 80 kr., za četrtleta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrtleta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 10. oktobra 1866.

Gospodarske stvari.

Gospodarske skušnje.

* Kako soli pitavnim prešičem dajati? — O tem so skušnje to-le učile. 4 prešiči prav enake teže (tehtali so po 2 centa), enake starosti in enakega spola so se jeli o vseh Svetih pitati z enako krompirjevo krmo; dva izmed njih sta dobivala na dan po 2 lota soli, dva druga pa ne. Od začetka so žrli vsi 4 enako radi; čez 8 dni se pa vidi, da ona dva, ki soli dobivata, veliko raji žreta od onih dveh, ki je nista dobivala. Čez 14 dni se je prvima 4 lote soli na dan dajalo. Čez 4 mesece sta se prodala in tehtala sta po 3 cente in pol. Una dva pa, ki nista soli dobivala, sta pa le po 3 cente težka bila, pa še le čez 5 tednov pozneje težo prvih dosegla. Iz tega se očitno vidi, koliko sol pri pitanju prešičev izdaja.

* Kaj storiti, da prasica prasičkov ne pokončá? Kmetijski oglasnik pripoveduje o znani prečudni napaki in pravi, da prasica, ko se oprasi, dostikrat prasičke pokončá in požrè, in trdi, da ni tega nič družega krivo, kakor to, da se ji blato zaprè; tej požrešnosti se tedaj lahko v okom pride po pripravi krmi zadnje tedne brejosti njene. Najboljše sredstvo zoper to napako — pravi — je opresna (frišna) krma. Ker se pa ravno spomladi, ko se svinje prasé, težko zelena krma dobiva, si more umna gospodinja s tem pomagati, da se s korenstvom previdi in ga prasici dajè, postavimo, pese, katero svinje prav rade tudi surovo žró in se pri nji tudi prav dobro počutijo; ravno tako koristen je tudi krompir, korenje, repa, toda treba je, da se imenovano korenstvo skuha in z drugo navadno krmo pomeša. Kdor pa nima korenstva nobena pri hiši, naj pa po žeplu seže, in ga zmeletega breji prasici, več tednov, predno se oprasi, po dva- ali trikrat na teden po eni žlici notri dajè. More se tudi dobrega oglja dodati. Vrh tega se mora sè živaljo lepo ravnati, in prasica ne bo po mladih šavsnila.

Obrtniške skušnje.

* Nova tvorina za papir iz korenin metelke ali lucernske detelje. Metelka ali lucernska (nemška) detelja ni samo gospodarjem najhvalejša krma, ker se dá vsako leto po 3, 4 in tudi 5krat kositi in se na oralu nakosí 30, 50 do 80 centov dobre suhe krme, ampak ona dajè po novih skušnjah s svojimi dolzimi in čvrstimi koreninami novo tvarino za pripravljane papirja. Razun tega dobivajo iz teh korenin tudi solajko (soda) in novo barvo, katero imenujejo lucerino.

* Umetne noge in roke iz plute ali probke (korka*). Ker so po grozni vojski mnogi vojaki zgubili roke ali noge, skušajo tudi naši mašinarji delati posamesne ude človeškega telesa iz plute ali probke, kakor jih že davno delajo vojakom v severni Ameriki. Pripovedujejo velika čuda o tej umetnosti, namreč, da se je v Novem Yorku nek tak kruljev vojak skušal sè zdravim, pa je z nogo probkovo pretekel zdravega. Po takem se bo razvila zopet nova obrtnost, to je, naprava umetnih udov telesnih.

Nov vremensk prerok.

Število vremenskih prerokov je kakor listja in trave. Kdo so pa vendar najbolji vremenski preroki? Pravijo, da barometer (zrakomer) s svojim živim srebrom, — zelena ali božja žabica, pajek s križem, luna, rôsa, udnica (putika) in celó kurja očesa.

Jez ne stavim v te preroke veliko zaupanja, in imam svojega, na kterega se najbolj zanašam.

Barometer vživa res veliko zaupanja, da prerokuje vreme; al prav za prav on le kaže, da je zrak (luft) zdaj težji, zdaj ložji. Če je težji, tlači živo srebro bolj v cevi; manj pa, če je ložji. Res, da se to nekako vjema z vremenom; al dobro moraš poznati tega preroka po lastnih svojih skušnjah, ne pa, da kar naravnost verjameš zapisku poleg cevi.

Obrnimo se sedaj k mojemu možu, najimenitnišemu med vsemi vremenskimi preroki. Ta vedež ni neznan mož, vendar se malo kje nahaja. Vsakdo si more sam napraviti tega vremenskega preroka, in vesel ga bode. Tako-le se naredí: Vzemi 6 delov kafre, zribaj jo z nekoliko kapljami vinskega cveta, in pridene ji 1 del čistega salmijaka in 1 del čistega solitarja; oba morata dobro v prah zmleta biti. K tej zmesi vzemi še 16 delov slabejega vinskega cveta ali pa močnega žganja, da se vse lepo raztopí. Raztoplino vlij v kakosteklenico, kjer se dobro zaprè; najbolje so tanke in visoke flaške, kakoršne so bile nekdanj za kolonjsko vodo, tako, da se tekočina do vratú nalije. Steklenica (flaška) se zdaj dobro zapečati, da zrak notri ne pritiska, sicer bi utegnila tekočina izpuhteti. Moč unnjega zraka vdarja na tekočino, ki je notri, skozi steklo, ravno tako kakor magnet, ki ima tudi skozi steklo moč do kake stvari. Obesi to steklenico zunaj okna na prosti zrak, da moreš od znotraj lahko opazovati premembe, ki se v steklenici godé. Če jo na severni kraj hiše obesiš, je še najboljše, ker je solnčni žarki neposrednje ne pripekajo. In kaj bodeš zapazil?

*) Zamaške vinskih steklenic (flašk) vsak pozna; mehka tista skorja, iz ktere se delajo ti zamaški, se imenuje pluta po srbski, probka po ruski. To ali uno imé si moremo prisvojiti tudi za naš jezik.

Pri jasnem vremenu je raztoplina v glažu čista. Če je pa čista kakor kristal ali ribje okó, se je dolgo lepega vremena nadjati. Če je raztoplina kalna in se z lepimi zvezdicami meša, se je hude ure bati. Velike po tekočini plavajoče nitke pomenjajo nevaren oblak. Če pa vidiš, da se nitke kviško vzdigujejo in pri vrhu obešajo, pomeni ti to sapo v zgornjem ozračji. Če se na strani glaža prekrasna, podolgasta, oblakom podobna kristalizacija napravi, znamenje je to, da od te strani bo veter pripihal, če le glaž popolnoma prost visí. Kadar se pa vidi, da se napravljajo kalni pa mikavni kristali, je to znamenje slabega vremena. Ko se jame mešanica v glažu kviško vzdigovati, in je lepi mozajiki podobna, bo vreme še slabeje. Če pogledaš na dno, in vidiš v glažu obilo pravemu kristalu podobnih ledcev po tleh, pričakuj mraza. Če omenjeni ledci ali kristali se vedno više in više vzdigujejo, se je vedno večega mraza bati. Čuda lepo! ako se prikazujejo nebesa zvezde v glažu, to sneg naznanuje; če se pa po vrhu tekočine led prepne, se oster mraz približuje.

Tako beremo v „Berl. Fremd.- und Anz. Bl.“ Nova iznajdba ni ta vremenik, al celó prazna ni, in dober kup je tudi. Tedaj se lahko poskusi — saj za kratek čas.

Glasi v državnopravnih rečeh.

Kaj pomeni historično in kaj narodno pravo za nas Slovence?

Spisal L. S.

V zadnjem listu sem govoril o pomembnosti historičnega in narodnega prava za Slovence sploh; naj danes pokažem, kaj imamo mi Slovenci zoseb od prvega in kaj od drugega pričakovati.

Kaj bi mógli mi Slovenci doseči, ako bi se avstrijske državnopravne razmere uravnale na historični podlagi, to kaže naš lanski mariborski program. On je z ozirom na federalni princip (da smo Slovenci federalisti in da ostanemo, in da tedaj s centralisti in dualisti nikoli ne bomo vlekli, to se razumeva samo ob sebi) čisto po naših historičnih (zgodovinskih) pravicah in historičnih spominkih osnovan.

Ali pogledjmo na tanje, če smo z lanskim programom še zadovoljni? Ta program ima, kakor bo vsak slovenski program imeti moral, pred očmi zemeljne ali teritorialne, državnopravne in národne razmere.

Kar se tiče prvih, zahteva vse, kar se po historičnih pravicah zahtevati more; on hoče, da bi se vojvodstvu kranjskemu povrnila starodavna, z dogovori in pogodbami med vladarji in kranjskimi stanoví utrjena deželna celota, to je, da bi mu se nazaj pridružil vzhodni del Istre ali grofija pazinska (Grafschaft Mitterburg), potem Trst in Krasa tisti del, ki je zdaj združen z grofijo goriško. Istre zahodni del, ki je bil benečanski, nima s kranjskim vojvodstvom nobene državnopravne zaveze. To je vse, kar smemo zahtevati za stran združenja slovenskega zemljišča.

Ako bi se tedaj slovenska zemlja vredila na historični podlagi, morala bi kakor dozdaj ostati razdeljena na Štajersko, Koroško, Kranjsko, Goriško in Istro z deželnimi zbori v Gradcu, Celovcu, Ljubljani, Gorici in Poreču. Po znanih okolščinah bi Slovenci k večemu na kranjskem zboru večino imeli; v Gradcu, Celovcu in Poreču bi bili nedvombeno v manjšini, in na Goriškem, če se odvzame Kras, najbrže tudi. To bi bila historična podoba našega zemljišča, ki je po naravi združena in ena celota. Jaz prašam: kateri Slovenec bi mogel z vladarjem, ako bi za to šlo, podpisati državnopravno pogodbo, ki bi tako našo razdrobljenost za vselej potr-

dila in ki bi dobro polovico našega naroda za vselej podvrgla tuji večini? Jaz mislim, da se ne najde, in če se najde, usahni mu roka!

Domorodci, ki so lanski program dogovarjali, oni so dobro čutili te njegove slabosti, ter so tudi posebno zato svetovali notranje-avstrijsko, v historii dobro utrjeno skupino, ančeš, da bo ta vsaj nekakošna vez raztrganim slovenskim pokrajinam. Ali s to mislijo se mnogi slovenski rodoljubi že precej takrat niso mógli sprijazniti; a zdaj je nepraktična tudi za to, ker vemo, da je Nemci nikakor nočejo, in jih mi siliti ne moremo niti nočemo.

Tako smo tudi z notranje-avstrijsko skupino pri kraji, in pri kraji z vsem, kar moremo zemljišne celote po historičnem pravu zahtevati.

Neki so nam svetovali, da bi se držali „ilirskega kraljestva“, kteremu naj bi se, če je mogoče, pridružilo še slovensko Štajersko. Ali tem se mora odgovoriti, da ilirsko kraljestvo ni osébina v državopravnem smislu, da nima historičnega prava, da je enostranski diplomatski akt rajnega cesarja Franca, ki ne veže ne vladarja in ne naroda. Mi bi se sicer tej združbi gotovo nič ne ustavljali; ali zahtevati je po historičnem pravu ne moremo.

To isto veljá tudi temu, kar so časniki z neko odločnostjo pripovedovali, da vlada namerja zediniti Kranjsko, Goriško, Istro, Primorje in Trst v eno upravno skupino z enim deželnim zborom. Če prav tudi taka naredba ne bi bila proti našim željam, in bi jo mi drage volje sprejeli na odbot celega dolga; ali niti tega nam vlada po historičnem pravu storiti ne more.

Nekter poreče: E kaj pa je zato, ali smo Slovenci združeni ali ne, da nam se le narodnost zagotovi (garantira). Ali, prijatelj, ravno, kar se te garancije tiče, je spodtika. Kdo nam bo garantiral? Država ali dežela; vlada ali zastop? Ko tukaj o vladi govorim, mislim ustavno in odgovorno vlado, kakor bo morala biti, ne absolutistične. Kako nam hoče država in državna vlada narodnost garantirati? S tem, da bi se v načrt državne ustave sprejela kaka določba o narodnosti, ni kaj pomagano; od zagotovila na pismu do djanja — to vemo po mnogoletnih skušnjah — je še velik velik korak. A djansk porok bi vlada le takrat biti mógla, ako bi narodnost bila skupna zadeva. Zakaj le skupne državne zadeve bo ravnala pod svojo odgovornostjo državna vlada. Ali mi Slovenci, kot federalisti, nikakor ne moremo pritegniti temu, da bi bile tiste reči, ki se posebno narodnosti dotičejo, na priliko uprava, nauk, sodstvo, skupne reči.

Glejmo dalje, če nam bodo deželni ali skupinski zastopi, ali deželni izvršilni organi poroki naše narodnosti. Lahko bi bili, to je gotovo; ali zanesti se bomo smeli le takrat, ko bo večina naša, in bodo izvršilni organi naši večini odgovarjali. Ali od nemške ali laške večine, in od organov tej večini odgovornih, pričakovati garancije slovenski narodnosti, bila bi predrznost!

Jaz ne morem pritrditi tistim, ki mislijo, da bo samouprava po občinah in okrajih dajala dovolj svobode narodnemu razvitku. Jaz ne pritrdim, dokler bo tuja večina občinam in okrajem postave dajala. Za svarilen primer mi služi postava ob okrajnem zastopu štajarskem (glej letoš. „Slovenca“ list 72). Po mojem trdnem prepričanji tudi ni dovolj, da se nam narodnost samo zagotovi. Ako hočemo v resnici živeti, a ne samo životariti, ako hočemo srečno preboleti rane tolikostoletnega zatora in krepko napredovati, temu je tręba združene moči, krepke podbude in obilnih duhovnih in stvarnih sredstev. A kaj se imamo nadjati, dokler bo v zborih nad dobro polovico naših rojakov gospodovala tuja večina? Kakove podpore imamo pričakovati od